

9.SINIFTA DİLSİZ HARİTALARIN KULLANIMINA YÖNELİK AKTİVİTE ÖNERİLERİ

(Suggestions of Outline Map Activities for the Ninth Grade Geography Course)

Yrd. Doç. Dr. Alaattin KIZILÇAOĞLU*
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÜNLÜ**

ÖZET

Güncellenen Coğrafya Öğretim Programı'nda belirtilen amaçlara ve kazanımlara erişmede derste uygulanacak etkinliklerin önemi yadsınamaz. Bu amaçla programda belirlenen kazanımlara ulaşmada etkinlik örneklerine yönelik öneriler geliştirmek yararlı olacaktır. Coğrafya Öğretim Programı'nda kazanımlara ulaşmada dilsiz harita etkinlikleri önemli bir işlev üstlenebilir. Dilsiz harita aktivitelerinin sonuçları, bireylerin zihni haritalarındaki eksiklerin ve hataların belirlenmesinde ve zihni haritalarının kuvvetlendirilmesinde öğretmenlere önemli ipuçları verirler. Dilsiz harita aktiviteleri, coğrafya konularının öğretilmesi, uygulama yapılması, ölçme ve değerlendirmesinde yarar sağlar. Bu aktiviteler neticesinde öğrencilerin öğrenmesi ve gelişimiyle ilgili elde edilen sonuçlar öğretmenler tarafından kullanılacağı gibi öğrencinin kendini değerlendirmesine ve kişisel hedefler belirlemesine de yardımcı olur.

Bu çalışmada, ortaöğretim coğrafya öğretim programının 9. sınıfa ait harita becerisi gerektiren kazanımlarına yönelik dilsiz haritalara ilişkin örnek etkinlik önerileri verilmiştir. Kazanımlara yönelik etkinlik örnekleri sunulurken, kazanımlara erişmenin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Lise 1. sınıftaki coğrafya dersinin kazanımlarının 25'i yani % 80'i harita becerisi gerektirmektedir. Bu çalışmada, söz konusu 25 kazanımın her biri için dilsiz haritalara ilişkin etkinlik önerisine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya Eğitimi, Dilsiz Haritalar, Ortaöğretim

ABSTRACT

In order to reach the goals of new geography teaching curriculum for high school, it is important to use student activities in the classroom. Thus, it is very important to develop and use sample student activities in classrooms in order to reach programs expected output. In this picture frame, outline map activities play an important role. The results of outline map activities give instructors for the mental maps of students (whether they developed mental map

* Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, alaattin@balikesir.edu.tr

** Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, munlu@marmara.edu.tr

skills or not). Knowing this, teacher can design the classroom setting properly. Outline map activities can be used in any geography classrrom, which may help instructor to evaluate students. After applying these activities, teachers may use the results for a variety reasons, while students may use the outcomes for their real life.

This paper presents sample outline map activities for the level of ninth grade students in according with new geography curriculum goals. It is expected that these sample activities would help students understand geography better and the students can reach the goal of the program easily. Most of the ninth grade geography course's content requires map skills. This study shows activities for each expected output of the program.

Key Words: *Geography Education, Outline Maps, High School*

GİRİŞ

Coğrafya Dersi Öğretim Programı “öğrenme alanı” adı altında organize edilmiş yapılardan oluşmaktadır. Öğrenme alanları, coğrafya öğretiminde öngörülen bilgi, beceri, kavram, değerler ve tutumların sistematik bir şekilde ilişkilendirildiği tema ve konu alanlarından oluşmaktadır. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın çatısını; coğrafi kavramlar, beceriler, tutum ve değerler ile bunlara ait kazanımları sağlayacak şekilde organize edilen Coğrafi Beceriler ve Uygulamalar, Doğal Sistemler, Beşerî Sistemler, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler, Çevre ve Toplum öğrenme alanları oluşturur. Coğrafya öğretim programında öğrenme alanlarına ilişkin program tablosu; kazanımları, örnek etkinlikleri ve gerekli açıklamaların yapıldığı sütunları içeren üç ana bölümden oluşturulmuştur (MEB, 2005:34).

Coğrafya kazanımları, coğrafya dersinde öğrencilerin ne öğrenmeleri gerektiğini belirtmektedir. Kazanımlar, bütün öğrencilerin sahip olması gereken yetenekleri ve bakış açılarını belirtmektedir. Kazanımlar, öğretmenlere değişik sınıf seviyelerinde neleri öğretmeleri ve sonuçta öğrencilerden neler beklemeleri gerektiğine yardım eder. Öğretmenler kazanımları inceleyerek, kazanımlara yönelik ne tür etkinlikler yapılabileceğini düşünmelidir. Coğrafya öğretim programlarında belirtilen kazanımlara ve amaçlara ulaşmada dilsiz harita etkinlikleri önemli bir işlev görebilir.

9.SINIFTA DİLSİZ HARİTALARIN KULLANIMINA YÖNELİK AKTİVİTE ÖNERİLERİ

Coğrafya öğretim programında öğrencilere kazandırılması düşünülen başlıca harita becerileri: Harita üzerinde konum belirleme, harita üzerine bilgi aktarma, amacına uygun harita seçme, haritalardan yararlanarak hesaplamalar yapma, mekânsal dağılışı algılama, haritayı doğru şekilde yorumlama, taslak haritalar oluşturmaktır. Küre ve atlasların kullanım becerisi de aynı şekilde harita becerisi içinde değerlendirilir (MEB, 2005:19). Harita becerilerinin geliştirilmesinde öğretmen öğrencilerin seviyelerine göre sıklıkla farklı harita beceri strateji ve tekniklerini kullanılır. Öğretmen bunu ya tekrar için ya da yeni bir uygulama için yapar (Lambert-Balderstone; 2000:257). Öğretmen bu etkinliklerde dilsiz harita aktivitelerinden büyük ölçüde faydalanır.

Coğrafi bilgiye sahip olmak için bireylerin, farklı yer, insan ve doğal yaşam ortamları hakkındaki çok sayıda bilgiyi akıllarında tutup bu bilgileri uygun bir mekânsal içerikte organize etmek zorundadır. Bunu en etkili yapma yolu, “zihinsel haritaları” aklımızda oluşturup, kullanmaktır (Bent, 1999). Böyle bir harita dünyanın bir boyutunu ya da farklı boyutlarının bireyin beyninde canlandırılması olayıdır. Zihni haritalar, bireyin zihninde, yeryüzündeki bir yerin konumu ve değişik ölçeklerde farklı yerlerin karakterleri (bir öğrencinin yatak odasından, büyük okyanuslara kadar değişik yerel ve global ölçekte) hakkında neleri bildiğini gösterir. Akıllardaki bu haritalar, öğrencinin dünyadaki önemli özellikleri kavramasını sağlayıp, beyinde saklanmasını, sonra yeryüzündeki fiziki ve beşeri özellikleri simgeleyen bu farklı şekil, yayılım ve dizimlerden oluşan bilgilerin tekrar hatırlanmasını sağlar. Bu yüzden, zihni haritaların nasıl yapılıp, kullanılacağını öğrenme, coğrafi bilgi sahibi bir birey olma sürecinin önemli bir parçasıdır (Anderson, 1986). Dilsiz harita çalışmalarının bir kısmında aktivitenin içeriğine göre bilgi bireyin dışında değil, kendileri tarafından yapılandırılır. Bu çalışmalar bireyin zihni haritasını ölçme ve değerlendirmeye yardımcı olur. Zihni haritası kuvvetli olan bireyler, hem kendileri hem de ülkemiz için önemli roller üstlenebilirler. Çünkü yeryüzünde her şey belirli bir mekân üzerinde gerçekleşir ve o mekân üzerindeki bilgiye sahip olan, orayı daha iyi kontrol eder. Bunu başarmanın yolu, okullarımızda zihni harita aktivitelerinin yaygınlaştırılmasıdır (Taş, 2003). Zihni harita aktivitelerine yönelik çalışmalar arasında dilsiz harita etkinlikleri önemli bir yer tutar. Dilsiz harita etkinlikleri, bireylerin zihni haritalarındaki

eksiklerin ve hataların belirlenmesinde ve zihni haritalarının kuvvetlendirilmesinde öğretmenlere önemli ipuçları verirler.

Bazı dilsiz harita etkinliklerini uygulayabilmek için coğrafi bilginin toplanması ve organize edilmesi gerekir. Öğrencilerin bu yolları geliştirip, anlamaları, onların bu bilgileri kullanmaları ve mekansal olarak bu bilgileri geliştirip, bağ kurma becerisini kazanmaları çok önemlidir (GFL, 1994:61).

Coğrafi bilgiyi organize etmenin birçok farklı yolu vardır. Bunlar arasında yer alan dilsiz haritalar, coğrafya eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Dilsiz haritalara yönelik bazı aktivitelerde coğrafi soruları cevaplamak için, öğrenciler birçok değişik kaynaktan, değişik yollarla bilgiyi nasıl toplayacağını bilmelidir. Nicel (rakamsal) ve nitel (anlatımsal) tanımlama hazırlayabilmek için, öncelikli ve ikincil kategorideki bilgileri toplayıp, kullanabilmelidir. Mülakatlardan, arazi çalışmalarından, referans kaynaklardan ve kütüphane kaynaklarından veri toplayabilmelidir. Veri tespiti ve toplanması, gözlem ve bilginin sistematik olarak kayıt edilmesi, harita ile mekân ve yer hakkındaki diğer grafiksel temsilleri okuyup yorumlayabilme (mülakat ve istatistikî metodu kullanma dâhil) dilsiz haritalar için coğrafi bilgi edinmenin yollarıdır. Coğrafi bilgi toplandıktan sonra, analiz ve yorumlamalara yardım için dilsiz haritalarla organize edilip sunulabilir (GFL, 1994:42,43).

Dilsiz harita aktivitelerinde öğrencilerden, nokta, çizgi, alan sembolleri ve renkler kullanılarak, fiziki ve beşeri özelliklerin yerleşimleri, düzenleri, dağılımları ve birbiri ile nasıl ilişkiler olduğunun gösterilmesi istenir (GFL, 1994).

Bir mekândaki sayısal dağılımı ifade etmede dilsiz harita aktiviteleri önem arz eder. Dağılım içinde her unsurun iki özelliği mevcuttur: Birincisi değeri (niceliği), ikincisi ise ister nokta olsun ister alan, lokasyonudur. Dilsiz harita aktiviteleri bu doğrultuda öğrencilere sayısal olmayan dağılımları içeren korokromatik (Kantitatif olmayan ya da niteliksel) haritalar biçiminde ya da bir alan üzerindeki nicelik ya da değerdeki değişimleri gösteren ve birinci gruptakilere göre çok daha büyük hazırlık gerektiren kantitatif (niceliksel) haritalar biçiminde hazırlanır (Özgüç, 1984).

9.SINIFTA DİLSİZ HARİTALARIN KULLANIMINA YÖNELİK AKTİVİTE ÖNERİLERİ

Doğanay'a göre (1993), coğrafya öğretmenleri bizzat kendileri tarafından hazırlanacak dilsiz haritalardan da yararlanmalıdırlar. Öğretmen işlenecek konuya ilişkin haritayı önceden taslak halinde çizer. Söz konusu haritada, gösterilmek istenen yer ve olaylar, semboller şeklinde gösterilir, ancak adları yazılmaz. Üretilen dilsiz harita, dersi işlerken gerekli adlar yazılmak suretiyle harita dillendirilirse, öğretim daha kolaylaşır.

Kavramlar insanların zihinsel şemalarıdır. Haritalar ise gösterge kavramıdır. Göstergeler yorumlamak zamansal ve mekânsal algılamalara işaret eder. Harita kavramı içinde yer alan soyut ve somut kavramlar zihinsel şemaları yapılandırır (Duman-Girgin, 2007:198-199). Coğrafya öğretiminde harita analizlerinin kavranıp, kavranmadığının anlaşılmasında dilsiz haritalar ayrı bir önem taşır. Bu haritalar coğrafya konularının öğretilmesi, uygulama yapılması, ölçme ve değerlendirmesinde önemlidir. Dilsiz haritalar, coğrafya öğretiminin amaçlarına göre hazırlanmış ve sadece sınırları çizilen fiziki, beşeri veya ekonomi haritalarıdır. Bu haritalara öğrencilere daha önceden öğretilen veya öğretildiği kabul edilen coğrafi imgelerin öğrenciler tarafından işaretlenmesi yani dillendirilmesi istenir (Ünlü vd, 2002).

Dilsiz haritalara ilişkin uygulamalara başlamadan önce konu ile ilgili gerekli hazırlıkların öğretmen tarafından tamamlanması gerekir. Bu hazırlıkta en önemli materyal çalışma yapraklarının oluşturulmasıdır. Çalışma yaprakları; tercih edilen konuda çoktan seçmeli, boşluk doldurma testleri, dilsiz harita üzerinde çalışma, harita üzerindeki boşlukları doldurma gibi faaliyetlerden oluşur. Bu tür çalışmalar kazanımlar doğrultusunda planlanmalıdır. Çalışma yaprakları, konunun özelliğine göre çeşitli şekillerde oluşturulabilir. Beşeri ve ekonomik coğrafya konularında veya başka konularda dilsiz harita çalışmaları yapılabilir. Çalışma yaprakları, tamamen öğretmenin yaratıcılığına bağlıdır (Coşkun, 2004).

Dilsiz harita çalışmalarının değerlendirilmesi ile öğrencilerin öğrenmesi ve gelişimiyle ilgili elde edilen bilgiler, öğretmenler tarafından kullanılabilceği gibi öğrencinin kendini değerlendirmesine ve kişisel hedefler belirlemesine de yardım eder (MEB, 2005).

Bu çalışmada, ortaöğretim coğrafya öğretim programının 9. sınıfa ait harita becerisi gerektiren kazanımlarına yönelik dilsiz haritalar

konusunda etkinlik örnekleri verilmiştir. Programdaki etkinlik örnekleri zenginleştirilerek kazanımlara erişmenin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Ayrıca bu çalışmada, dilsiz harita aktivitelerinin planlanması ve uygulanmasına yönelik önerilere yer verilmiştir.

Bu çalışmada dilsiz harita aktiviteleri sadece ortaöğretim 9. sınıf ile sınırlı tutulmuştur. Zira bu sınıfta ülkemizde öğrenim gören lise öğrencilerinin tümü coğrafya dersini almaktadır. Ayrıca çalışmanın 9.sınıf ile sınırlı tutulması araştırmanın kapsamının genişlemesini önleme maksadını taşımaktadır.

Coğrafya öğretim programı tetkik edildiğinde, ortaöğretimde 9. sınıfta coğrafya dersinde öğrencilere 31 kazanımın kazandırılması hedeflenmiştir. Bu kazanımların 25’i yani yüzde % 80’i harita becerisi gerektirmektedir. Şimdi, 9.sınıfta harita becerisi gerektiren 25 kazanımın öğrenme alanlarına göre her birine ilişkin dilsiz harita aktivitelerine yer verilecektir.

A. “DOĞAL SİSTEMLER” ÖĞRENME ALANI

1-KAZANIM A.9.3.” Bilgileri haritalara aktarmada kullanılan yöntem ve teknikleri kullanım amaçları açısından karşılaştırır.

Örnek Etkinlik: Öğrencilere ülkemizde zeytin üretilen yerler ve üretim miktarlarına ilişkin veriler verilir ya da ikincil bilgi kaynaklarından bu verileri toplamaları istenir. Öğretmen, öğrencilerden idari ünitelerimizi gösteren iki dilsiz Türkiye Haritası üzerinde iki farklı harita hazırlamalarını ister. Bunlar: 1-Türkiye’de zeytin yetiştirilen illerimizi gösteren bir korokromatik harita, 2-Türkiye’de zeytin yetiştirilen illerimizi ve bu illerde üretilen zeytin miktarlarını gösteren bir kantitatif (niceliksel) harita (tercihen koroplet haritalar tavsiye edilir, ancak noktalama haritası şeklinde de hazırlanabilir). Ardından, öğrencilerden hazırlamış oldukları bu iki haritayı yöntem ve teknik, kullanım amaçları açısından kıyaslaması istenir.

** Kazanım ifadesinin yanında verilen harf ve numaralar, Coğrafya Öğretim Programı’ndaki kazanımlarda verilen harf ve numaraların aynısıdır.

2-KAZANIM A.9.4. Koordinat sistemi ve haritayı oluşturan unsurlardan yola çıkarak zaman ve yere ait özellikler hakkında çıkarımlarda bulunur.

Bu kazanım çerçevesinde, öğrenciler haritalar üzerinde koordinat sistemini kullanarak yere ve zamana ait hesaplamalar yapar (MEB, 2005).

Örnek Etkinlik 1: Öğrencilere, Türkiye'ye ait enlem, boylam hatlarını içeren bir çerçeve verilir. Öğrenci, önce bu dilsiz koordinat çerçevesine enlem, boylam değerlerini yazar. Ardından koordinat sistemine ait çerçeve ve yerleştirdiği değerlerden yararlanarak Türkiye'nin sınırları çizer. Sonra, haritaya yaşadıkların ilin idari sınırlarını çizer ve matematiksel konumunu kabaca tahmin eder.

Örnek Etkinlik 2: Öğrencilere, Türkiye'nin sınırlarını gösteren ve enlem, boylam hatlarını içeren bir dilsiz harita verilir. Öğrenci, bu haritaya enlem, boylam değerlerini yazar. Sonra, Türkiye'den geçtiği varsayılan her bir ana paralele (36, 37, 38, 39, 40, 41, 42) verilen bir tarihte (soltist ya da ekinoks) güneş ışınlarının geliş açılarını hesaplayarak, değerlerini paralellerin üzerine ya da karşısına yazar ve hazırlamış olduğu haritayı analiz eder.

3-KAZANIM A.9.5. Eş yükselti eğrileriyle çizilmiş bir harita üzerinde ana yer şekillerini ayırt eder.

Örnek Etkinlik 1: Öğrencilere üzerinde sadece yükselti değerleri yazılı bir dilsiz harita verilir ve onlardan bu dilsiz harita üzerinde eş yükselti eğrilerini oluşturmaları istenir. Ardından hazırladıkları haritadaki yer şekillerini tespit etmeleri ve haritanın içeriğine uygun ana yer şekillerini ifade eden bir lejant oluşturmaları istenir.

Örnek Etkinlik 2: Öğretmen yerel çevrede yer şekillerinin gözlemlenmesine yönelik bir arazi gezisi düzenler. Daha sonra sınıfta öğrencilerine arazi gezisinin düzenlendiği yerel çevreye ait 1/25000 ya da 1/100000 ölçekli topografya haritasını verir. Ancak bu haritada yer şekillerinin bulunduğu yerdeki mevkilerin isimleri gizlenmiştir. Yer şekillerinin bulunduğu mevkilerin isimleri, bir liste halinde dilsiz eş yükselti haritasının altında verilir. Öğrenciler topografya haritalarını inceleyerek yer şekillerini (dağ, tepe, plato, ova, akarsu vadileri, yarım adalar gibi litosferin sahip olduğu özellikler) tespit ederler. Bir lejant

oluştururlar. Ardından listedeki yer şekillerini ait olduğu (öğretmen tarafından gizlenen) yerlere yerleştirmeye çalışırlar. Bu aktivite ile öğrenciler özellikle yaşadıkları çevrede yer alan yer şekillerini ve bunların bulunduğu mevkilerin isimlerini öğrenmiş olurlar. Bu sayede öğrenciler, yakın çevrelerindeki topografyanın sahip olduğu özellikleri daha iyi algırlarlar.

4-KAZANIM A.9.6. Eş yükselti eğrilerini yer şekillerinin temel özellikleriyle ilişkilendirir.

Örnek Etkinlik: Öğretmen üzerinde yükselti değerleri yazılı dilsiz haritaları dağıtır. Bu harita üzerinde öğrencilerden eş yükselti eğrilerini oluşturmalarını ister. Daha sonra harita üzerinde hangi yer şekillerinin olduğu sorar ve oluşturdukları eş yükselti eğrilerini analiz etmelerini ister (MEB, 2005).

5-KAZANIM A.9.7. Dünyanın şekli ve hareketlerinin sonuçlarını farklı iklim kuşaklarının oluşumuna etkileri açısından yorumlar.

Örnek Etkinlik: Öğrencilere dilsiz bir dünya haritası verilir. Bu harita üzerinde üç matematiksel iklim kuşağını (Tropikal Kuşak, Orta Kuşak ve Kutup Kuşağı) birbirinden ayırt edecek şekilde göstermeleri istenir.

Öğrenciler, organize ettikleri bu haritadan yararlanarak, dünyanın şekli ve hareketlerinin sonuçlarını farklı iklim kuşaklarının oluşumuna etkileri açısından analiz etmelidirler. Örneğin, enlem faktörünü, dünyanın sahip olduğu şeklin güneş ışınlarının geliş açısını etkilediğini, ekvator dan kutuplara doğru güneş ışınlarının ulaşma açılarının daraldığını, dünyanın güneş karşısında $23^{\circ} 27'$ açıyla eğik döndüğünü, gece-gündüz faktörünü, aydınlanma ve ısınma farklarını, üç kuşak içerisinde farklı mekânlarda iklim özelliklerinin farklılık göstereceğini, bu farklılığın oluşmasında etkili olan etmenleri vb. bilip, anlamaları ve yorumlamaları gerekmektedir (Doğanay, 1997).

6-KAZANIM A.9.8. Hava olaylarının oluşum süreçleri ile atmosferin özelliklerini ilişkilendirir.

Örnek Etkinlik: Dilsiz bir dünya haritası üzerinde hava kütlelerinin oluşum sahalarının ve hareket istikametlerinin işaretlenmesi

9.SINIFTA DİLSİZ HARİTALARIN KULLANIMINA YÖNELİK AKTİVİTE ÖNERİLERİ

istenebilir. Hazırlanan haritanın hava kütlelerinin oluşum koşullarını dikkate alarak yorumlanması yerinde olacaktır. Hava kütlelerinin hareketi esnasında geçtiği mekânların hava olaylarına etkileri değerlendirilmelidir. Öğrenciler, farklı hava kütlelerinin, hava olaylarına ve sıcaklık ile nemin ortaya çıkarmış olduğu değişik tipteki iklimlerin dağılımlarına etkilerini açıklayabilmelidir (örneğin, denizsel ya da karasal iklimler).

7-KAZANIM A.9.9. Hava durumu ile iklim özelliklerini etkileri açısından karşılaştırır.

Örnek Etkinlik: Öğrencilere dünyanın farklı iklim bölgelerinde yer alan şehirlerine ait ortalama ve ortalama ekstrem sıcaklık verileri verilir. Aynı sayfada verilen üç dilsiz dünya haritaları üzerinde, bu yerleşim birimlerinin buldukları yerler uygun yerleşim birimi simgesi ile gösterilip, yanlarına adlarının yazılması istenir. Ardından üç farklı veriye (ortalama ve ortalama ekstremler) göre şehirlere ait değerler şehir isimlerinin yazıldığı yerin yanında olacak şekilde dilsiz haritalara ayrı ayrı aktarılır. Şehirlerin sahip olduğu değerler (örneğin Kalküta'nın ortalama ve ortalama ekstrem sıcaklık verileri) kendi arasında kıyaslanır. Ayrıca farklı şehirler (örneğin, Moskova ile Manaus) sahip olduğu değerler dikkate alınarak birbirleri ile de kıyaslanabilir. Sözü edilen şehirlerde ortalama ekstrem değerlerin yaşandığı yıldaki hava olaylarının doğurabileceği sonuçları (ekonomik aktivitelere etkileri, sosyal yaşama etkileri, afet boyutu, şiddetli sıcaklığa bağlı ölümler gibi) hakkında sözlü ve yazılı tasvirler istenebilir. Öğrenciler böylece kısa süreli hava olaylarını ifade eden hava durumunun ortalama ekstrem değerler gösterdiği yıllarda doğuracağı sonuçları ortalama değerlerle kıyaslarlar.

8-KAZANIM A.9.10. Harita ve grafikleri kullanarak iklim elemanlarının oluşumu ve dağılışı üzerinde etkili olan faktörleri sorgular.

Örnek Etkinlik 1: Öğrencilere dünyanın farklı iklim bölgelerindeki çeşitli yerleşim birimlerine ait sıcaklık ve yağış verileri verilir. Dilsiz harita üzerinde bu yerleşim birimlerinin bulunduğu yerleri bir yerleşim birimi simgesi ile gösterip, adını ve veri değerini yazarlar. Örneğin, dünya dilsiz haritası üzerine farklı iklim bölgelerindeki şehirlerin (örneğin, Manaus, Hartum, Bombay, Sofya, Marsilya, Dublin,

Moskova, Kiruna) iklim verilerini (yıllık ortalama sıcaklık ya da yıllık ortalama toplam yağış miktarı) aktarma.

Örnek Etkinlik 2: Dilsiz bir dünya haritasının üzerine, yeryüzünün büyük rüzgâr kuşaklarının (alizeler kuşağı, batı rüzgârları kuşağı ve kutup rüzgârları kuşağı) isimleri ve esiş yönleri (esiş yönünü oklarla göstererek) yerleştirilebilir. Harita hazırlandıktan sonra büyük rüzgâr kuşaklarının oluşumunda ve dağılışında etkili olan faktörler değerlendirilmelidir.

Örnek Etkinlik 3: Öğrenciler dilsiz bir dünya haritasında, kış mevsiminde ya da yaz mevsiminde muson mevsim rüzgârlarının etkili olduğu sahalarda rüzgârın esiş yönlerini oklarla gösterebilirler. Harita hazırlandıktan sonra muson mevsim rüzgârlarının oluşumu ve dağılışı üzerinde etkili olan faktörler değerlendirilmeli ve bu rüzgârların etkili olduğu sahaya fiziki ve beşeri etkileri yorumlanmalıdır.

Örnek Etkinlik 4: Öğrencilerden, yeryüzünde yıllık ortalama sıcaklığın dağılışını gösteren izoterm haritasında eğrilerin üzerine sıcaklık değerlerini yerleştirmeleri (haritada eğriler verilmiş, ancak eğrilerin sahip olduğu sıcaklık değerleri verilmemiştir) istenebilir. Ardından, sıcaklığın yeryüzünde dağılışında etkili olan faktörler değerlendirilmelidir.

Örnek Etkinlik 5: Dilsiz bir dünya haritasına ana okyanus akıntılarının yerleştirilmesi istenebilir. Ardından okyanus akıntılarının iklim elemanlarına etkileri değerlendirilir.

9-KAZANIM A.9.11. Harita ve diğer görsel materyallerden yararlanarak farklı iklim tiplerinin özellikleri ve dağılışı hakkında çıkarımlarda bulunur.

Örnek Etkinlik 1: Öğrencilere dilsiz bir dünya haritası verilir ve bu harita üzerine dünyadaki iklim bölgeleri arasındaki sınırları çizerler ve bölge isimlerini yazarlar ya da iklim bölgeleri arasındaki sınırların çizilmiş olduğu bir dilsiz dünya haritasının bölge sınırları içerisine bölge isimlerini yazarlar. Öğrencilerden hazırlamış oldukları dünya iklim bölgeleri dağılış haritasından yararlanarak, farklı iklim tiplerinin özellikleri ve dağılışı hakkında çıkarımlarda bulunmaları istenir.

9.SINIFTA DİLSİZ HARİTALARIN KULLANIMINA YÖNELİK AKTİVİTE ÖNERİLERİ

Örnek Etkinlik 2: Öğrencilere Avrasya'nın dilsiz haritası verilir ve bu haritaya Avrasya'nın iklim bölgeleri arasındaki sınırları çizerek, bölgelerin isimlerini yazmaları istenir. Avrasya'da ülkemizde görülen iklim tiplerine benzer iklim tiplerinin bulunduğu ülkeleri belirlemeleri ve bunları sözlü ya da yazılı bir şekilde tasvir etmeleri istenir.

10-KAZANIM A.9.12. Dünyanın tektonik oluşumundaki değişim ve sürekliliğe kanıtlar gösterir.

Örnek Etkinlik 1: Öğrenciler, dünya üzerindeki büyük levhalar ve hareket yönlerini gösteren bir dilsiz haritaya levhaların isimlerini yazarlar. Deprem hatları ve volkanik aktiviteler gibi tektonik plakaların sınırları ile ilgili özelliklerin yeryüzündeki yayılışını yorumlarlar. Dünyanın tektonik plakalarının devamlı olarak hareketlerinin potansiyel sonuçlarını (örneğin, kıtasal kaymalar, depremler, volkanik aktiviteler) tahmin ederler.

Örnek Etkinlik 2: Öğrenciler, dünya üzerindeki büyük levhaları isimleri ile birlikte gösteren bir haritada levhaların hareket yönlerini oklarla harita üzerinde gösterirler.

Örnek Etkinlik 3: Öğrenciler, dilsiz bir dünya haritasında etkin ve sönmüş volkanik dağlarının dağılışını kabaca gösterirler. Öğrencilerden, yanardağların coğrafi dağılışı ile levhaların magmaya sokulduğu dalma batma yer hatları ile ilişkilerini, volkanik aktiviteler gibi tektonik plakaların sınırları ile ilgili özelliklerin yeryüzüne dağılışını yorumlamaları istenir.

11-KAZANIM A.9.13. Jeolojik zamanların özelliklerini tektonikle ilişkilendirerek açıklar.

Örnek Etkinlik 1: Dilsiz bir dünya haritası üzerinde Prekambriyen'de başlıca kalkanların dağılışı gösterilir. Söz konusu harita üzerinde Prekambriyen'de ki başlıca kalkanların yayıldığı sahalara gösterilir ve isimleri yazılır.

Örnek Etkinlik 2: Bir dilsiz dünya haritası üzerinde uygun bir lejant oluşturularak, birinci zamandaki karalar ile günümüz karaları arasındaki sınırlar ayırt edilecek şekilde çizilir. Laurasia ve Gondwana kara parçaları ile Tetis Denizi buldukları yerlere yazılır.

Örnek Etkinlik 3: Öğrenciler üçüncü jeolojik zamanın başlarında yeryüzünde karaların dağılışını gösteren bir dilsiz haritaya karaların isimlerini yerleştirirler.

Örnek Etkinlik 4: Öğrenciler kuzey kutup çevresini gösteren bir dilsiz harita üzerinde dördüncü jeolojik devirde buzul örtüsü alanlarının sınırlarını çizerler ve buzullaşmadan etkilenen alanları uygun biçimde tararlar.

12-KAZANIM A.9.14. İç ve dış kuvvetlerin oluşum süreçlerini açıklar.

Örnek Etkinlik: Öğrencilere yaşadığı yerel çevreye ait bir dilsiz drenaj haritası verilir. Bu haritaya, sahanın topografya haritasından yararlanarak, önemli akarsuların isimlerini yazmaları istenir. Böylece öğrenci yaşadığı çevredeki önemli akarsuları ve onların konumlarını tanıyacaktır. Ardından öğrenciler, verilen drenaj haritasını inceleyerek, yerel çevrelerindeki drenaj tiplerini belirlerler ve tespit ettikleri vadi şebekelerini su bölümü çizgileri ile çevirirler. Su bölümü çizgisi içerisinde kalan sahaya tespit ettikleri drenaj tipinin adını yazarlar. Öğrenciler, sahada farklı vadi ağ biçimlerini oluşturan faktörleri oluşum kaynaklarına göre sınıflandırarak, yorumlarlar. Drenaj tiplerinin oluşumunda etkili olan iç ve dış kuvvetlere yönelik değerlendirmeler yaparlar. Bu etkinlik öncesinde mümkünse haritanın verildiği sahaya bir arazi gezisinin düzenlenmesi tavsiye edilir.

13-KAZANIM A.9.15. İç ve dış kuvvetleri, farklı yer şekillerinin oluşumuna etkileri açısından sınıflandırır.

Örnek Etkinlik: Öğrenciler, Avrupa ve Türkiye'nin kıyılarını detaylı olarak gösteren bir dilsiz harita üzerinde bu kıyılara ilişkin tipik kıyı tiplerinin yerlerini tespit ederek, yazarlar [örneğin, Ege Bölgemizin enine kıyı tipi, Akdeniz kıyılarımızda yüksek kıyı tipi, kuzeybatı İrlanda kıyılarında alçak ria kıyı tipi, Almanya'nın Elbe ve Weser haliçlerinin bulunduğu yerdeki haliçli kıyı tipi, Ukrayna sahillerinde liman kıyı tipi, Adriyatik Denizi kıyılarında Dalmaçya kıyı tipi, Norveç sahillerindeki fiyordlar, İskoçya sahillerindeki firthli kıyıları, Almanya'nın Baltık Denizi kıyısında Boddenli kıyı tipi vb (Doğanay, 1997)]. Ardından, iç ve dış kuvvetlerin farklı kıyı tiplerinin oluşumuna etkilerini değerlendirirler.

B. “BEŞERÎ SİSTEMLER” ÖĞRENME ALANI

1-KAZANIM B.9.2. Yerleşmelerin konumunu belirleyen ve gelişimini etkileyen faktörleri geçmişten günümüze fonksiyonel değişiklikler açısından analiz eder.

Örnek Etkinlik 1: Dünyanın ilk yerleşim alanları dilsiz harita üzerinde gösterilebilir. Harita hazırlandıktan sonra, geçmişte insanların yerleştiği yerler, bu alanların konum özellikleri hakkında değerlendirme yapılmalıdır.

Örnek Etkinlik 2: Dünyanın önemli şehirleri bir liste halinde verilir. Bu şehirleri dünya dilsiz haritası üzerine yerleştirmeleri istenir (dilsiz haritada, ülkelerin sınırları verilir ve şehirlerin bulunduğu yerler sembollerle gösterilir). Böylece dünyanın önemli şehirlerinin konumları belirlenmiş olur. Bu yerleşmelerin yer ve konumları (örneğin, bir ada şehri olan Montreal, liman şehri olarak New York’un konumu gibi) ile konumlarını belirleyen ve gelişimlerini etkileyen faktörlerin (örneğin, taşıma güzergâhı üzerindeki yerler, yerleşimciler ve ekonomik aktiviteleri cezbeden kaynakların varlığı, diğer şehirler ve kaynaklara olan sürekli yollar) analizi yapılır.

Örnek Etkinlik 3: Dünyanın ilk şehirleri dilsiz harita üzerine yerleştirilmelidir. Dünyanın ilk şehirlerinin lokasyonlarının coğrafi nedenleri analiz edilmelidir (örneğin, nüfus yoğunluğunun etkileri, ulaşım, gıda kaynağı gibi). Günümüz şehirlerinin, geçmiş şehirlerden fonksiyonel açıdan nasıl farklılıklar gösterdiği açıklanabilmelidir (örneğin, şehirlerin tek bir işlevine karşılık çok işlevleri, basite karşı kompleks işlevleri) (GFL, 1994).

Örnek Etkinlik 4: Dünya dilsiz haritası üzerinde sık yerleşim gruplarının bulunduğu yerler gösterilebilir. Bu harita yardımıyla, sık yerleşim grupları tespit edilerek bunların nedenleri ile bağ kurulmaya çalışılmalıdır (örneğin, Ganj Nehri vadisindeki verimli toprak, iyi ulaşım ve suyun varlığı ve Ruhr Havzası’ndaki kömür, demir ve diğer doğal kaynaklar ve akarsu taşımacılığı) (GFL, 1994).

2-KAZANIM B.9.3. Yerleşme doku ve tiplerinin oluşmasında etkili olan nedenleri sorgular.

Örnek Etkinlik: Farklı yerleşme doku ve tiplerini içeren bir topografya haritası verilir. Yerleşme doku ve tipleri için uygun semboller belirlenir. Bu sembollerin, harita incelenerek yerleşmelerin sahip olduğu özelliklere göre yerleşmelerin bulunduğu yerlere yerleştirilmesi istenir. Sahada yerleşme doku ve tiplerinin oluşumunda etkili olan faktörleri değerlendirmesi istenir.

C. “MEKÂNSAL BİR SENTEZ: TÜRKİYE” ÖĞRENME ALANI

1-KAZANIM C.9.1. Harita ve grafikler kullanarak yaşadığı yerleşim biriminin coğrafi özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

Örnek Etkinlik: Öğrencinin yaşadığı yerleşim birimi ve çevresine arazi gezileri düzenlenir. Bu geziler esnasında öğrencilerin topografya haritasını kullanarak araziye gözlemlenmeleri sağlanır. Ardından derste, öğrencilere gezi yapılan sahanın dilsiz topografya haritası (sadece eş yükselti eğrilerini gösteren) verilir. Bu haritayı dillendirmeleri (yerleşim birimlerinin, akarsuların, önemli tepelerin vb isimlerinin yerleştirilmesi) istenir. Hazırladıkları topografya haritasından yararlanarak yaşadığı yerleşim birimi ve çevresinin coğrafi özelliklerini açıklamaları istenir.

2-KAZANIM C.9.2. Görsel ve yazılı materyallerden yararlanarak yaşadığı yerleşim alanının farklı zaman periyotlarındaki değişim ve sürekliliğini coğrafi açıdan analiz eder.

Örnek Etkinlik: Öğrencilere, yaşadıkları yerleşim biriminin (şayet kırsal kesim ise bağlı bulunduğu yerel idari birimin) farklı zaman periyotlarına ait (eski ve güncel) imar planları verilir. Güncel imar planının sadece eski imarın yayılım sahası ile ilgili kısmı verilir. Eski ve yeni imar planındaki ünitelerin sahip olduğu fonksiyonel özelliklerin (konut, iş ve ticaret, sanayi, park ve yeşil alan, ulaşım aksı, kamu yapıları vb) karşılaştırılması istenir. Eski imar planı dilsiz hale getirilerek öğrencilere verilir. Bir lejant oluşturularak, eski ve yeni arasında imar ünitelerinde fonksiyonel özellikleri aynı olan üniteler ile olmayan üniteler iki farklı tarama biçimi (düşey ve yatay tarama gibi) ile birbirinden ayırt edilir. Gerekli tetkikten sonra dilsiz imar planındaki üniteler sahip olduğu özelliklere göre iki farklı biçimde taranır. Ardından harita hazırlandıktan sonra iki farklı zamanda fonksiyonel yönden

9.SINIFTA DİLSİZ HARİTALARIN KULLANIMINA YÖNELİK AKTİVİTE ÖNERİLERİ

değişim ve sürekliliğin coğrafi açıdan analiz edilmesi istenir. Değişim ve sürekliliğin analizinde örneklere çok sık yer verilmelidir.

3-KAZANIM C.9.3. Haritalardan yararlanarak ülkemizdeki yer şekillerinin temel özelliklerini ve dağılımını analiz eder.

Örnek Etkinlik 1: Öğrencilerden dilsiz bir Türkiye haritası üzerine ülkemizin önemli dağlarını yerleştirmeleri istenebilir.

Örnek Etkinlik 2: Öğrencilerden dilsiz bir Türkiye haritası üzerine ülkemizin önemli platolarını yerleştirmeleri istenebilir.

Örnek Etkinlik 3: Öğrencilerden dilsiz bir Türkiye haritası üzerine ülkemizin önemli ovalarını yerleştirmeleri istenebilir.

Örnek Etkinlik 4: Öğrencilerden dilsiz bir Türkiye haritası üzerinde ülkemizin önemli karstik sahalarını taramaları istenebilir.

4-KAZANIM C.9.4. Türkiye'nin yer şekillerinin oluşum sürecini iç ve dış kuvvetlerle ilişkilendirir.

Örnek Etkinlik 1: Öğrenciler dilsiz bir Batı Anadolu haritası üzerinde, Ege Bölgesi'ndeki horst ve graben sistemini yerleştirir. Bu alanda dış kuvvetlerin ve özellikle de iç kuvvetlerin yer şekillerinin oluşumuna etkilerini yorumlarlar.

Örnek Etkinlik 2: Öğrencilerden dilsiz bir Türkiye haritası üzerine önemli fayları ve bu hatlar üzerindeki önemli şehirleri yerleştirmeleri istenebilir.

Örnek Etkinlik 3: Öğrenciler dilsiz bir Türkiye haritası üzerine ülkemizde 20. asrın başından bu yana önemli depremler yaşayan yerleşim birimlerini yerlerine yerleştirir, bu depremlerin meydana geldiği tarihleri ve büyüklük verilerini yanlarına yazarlar.

Örnek Etkinlik 4: Öğrenciler dilsiz Türkiye Haritası üzerinde üçüncü jeolojik zamanın başlarında Türkiye'de karaların dağılımını gösterirler.

Örnek Etkinlik 5: Öğrenciler Türkiye'nin kıyılarını detaylı olarak gösteren bir dilsiz harita üzerine kıyı tiplerini yazarlar. Sonra, iç ve dış kuvvetlerin, farklı kıyı tiplerinin oluşumuna etkilerini değerlendirirler.

5-KAZANIM C.9.5. Haritalar kullanarak Türkiye'nin iklimini etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.

Örnek Etkinlik: Öğrencilere ülkemizden geçtiği varsayılan ana paralellerin gösterildiği dilsiz Türkiye haritası verilir. 21 Haziran ve 21 Aralık tarihlerinde her paralele ait gece-gündüz sürelerini hesaplayarak, paralellerin üzerine ya da yanlarına yazmaları istenir. Öğrencilerden matematiksel konum iklim etkisi çerçevesinde seçilmiş tarihlerde ve bunlar arasında kalan zamanlarda aydınlanma süresi farklılıklarının farklı mekânların iklimleri üzerindeki etkisi hakkında çıkarımlarda bulunmaları istenir.

6-KAZANIM C.9.6. İklimle ait kanıtlardan yararlanarak Türkiye’de görülen iklim tiplerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

Örnek Etkinlik: Öğrencilere dilsiz bir Türkiye haritası verilir. Öğrenciler, bu harita üzerine ülkemizdeki farklı iklim tiplerinin görüldüğü sahalarda arasındaki sınırları çizerler ve iklim tiplerinin isimlerini yazarlar. Öğrencilerden hazırlamış oldukları Türkiye’de iklim tiplerinin dağılımını gösteren haritadan yararlanarak, ülkemizde etkili olan farklı iklim tiplerinin özellikleri ve dağılımı hakkında çıkarımlarda bulunmaları istenir.

7-KAZANIM C.9.7. Tablolar, grafikler ve haritalardan yararlanarak Türkiye’deki iklim elemanlarının özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

Örnek Etkinlik 1: Öğrencilere Türkiye’de farklı iklim tiplerinin yaşandığı seçilmiş istasyonlara (örneğin; Rize, Antalya, Sivas) ait iklim verileri (yıllık ortalama sıcaklığın ya da yağışın aylara göre dağılımı gibi) dağıtılır. Öğrenciler Türkiye dilsiz haritası üzerinde bu istasyonların bulunduğu yerlere, verileri organize ederek (görsel hale dönüştürerek) grafikler ya da diyagramlar çizerler. Verileri, grafik ve diyagramları birbirleriyle karşılaştırarak, analiz ederler.

Örnek Etkinlik 2: Öğrencilerden, Türkiye’de yıllık ortalama sıcaklığın dağılımını gösteren izoterm haritasında eğrilerin üzerine sıcaklık değerlerini yerleştirmeleri (haritada eğriler verilmiş, ancak eğrilerin sahip olduğu değerler verilmemiştir) istenir. Ardından, eğrilerin seyrini ve değerleri inceleyerek sıcaklığın ülkemizde dağılımında etkili olan faktörleri değerlendirmeleri istenebilir.

Örnek Etkinlik 3: Öğrencilere Türkiye’den seçilmiş istasyonlara ait iklim elemanı (özellikle sıcaklık ve yağış) verileri dağıtılır. Ardından bu verilerin ait olduğu yerleşim birimlerinin yerlerini ve veri değerlerini dilsiz harita üzerine aktarmaları istenir.

D. “KÜRESEL ORTAM: BÖLGELER VE ÜLKELER” ÖĞRENME ALANI

1-KAZANIM D.9.1. Dünyadaki farklı bölge örneklerini, özellikleri ve bölge belirlemede kullanılan kriterler açısından analiz eder.

Örnek Etkinlik: Öğrencilere dünyadaki başlıca kültür bölgelerinin isimleri (Anglo Amerika, Latin Amerika, Avrupa, Kuzey Afrika ve Güneybatı Asya, Sahra Güneyi Afrika Bölgesi, Bağımsız Devletler Topluluğu, Doğu Asya, Güney Asya; Güney Pasifik Kültür Bölgeleri) bir liste halinde verilir. Onlardan dünyanın dilsiz haritası üzerine dünyada kültürel özelliklere göre oluşturulmuş bölgelerin sınırlarını çizmeleri istenir. Her kültür bölgesinin yayıldığı sahanın içerisine bir rakam konular ve bu rakamların hangi kültür bölgesine karşılık geldiği lejantta belirtilir ya da her kültür bölgesi birbirinden farklı bir biçimde taranarak ya da renklendirilerek, uygun bir lejant oluşturulur. Ardından öğrencilerden, haritada gösterdikleri kültür bölgelerinin özellikleri ve bu bölgelerin belirlenmesinde esas alınan kriterleri analiz etmeleri istenir.

2-KAZANIM D.9.2. Çeşitli ölçeklerdeki bölge örneklerini kullanarak bölge sınırlarının amaca göre değişebilirliğini açıklar.

Bölge sınırlarının değişmesi, yeryüzündeki beşeri mekânsal organizasyonların içeriğine bağlı olarak, öğrencilere, devam etmekte olan siyasi ve ekonomik değişimleri inceleyip, öğrenme imkanı sağlar (GFL, 1994). Öğrencilere ekonomik ve siyasi işbirliklerini ve bunlardaki değişiklikleri ifade etmede dilsiz haritalar üzerinde aktiviteler yaptırılması yararlı olacaktır.

Örnek Etkinlik: Öğrenciler, dilsiz bir Avrupa Haritası üzerinde Avrupa Birliği’nin gelişme sürecini yani ülkelerin katılım tarihlerini uygun tarama veya renklendirme ile gösterebilirler.

3-KAZANIM D.9.3. Haritalardan yararlanarak çeşitli coğrafi kriterlerle belirlenmiş bölgelerde bulunan ülkeleri ayırt eder.

Örnek Etkinlik 1: Dünya dilsiz haritası üzerinde Akdeniz İklimi'nin hüküm sürdüğü bölgeler (Güney Kaliforniya, Avustralya, Avrupa, Güney Amerika ve Afrika'daki Akdeniz İklim Bölgeleri) gösterilebilir. Öğrencilerden, dünyada Akdeniz İklimi'nin görüldüğü ülkelerle ilgili bir liste oluşturmaları istenir. Böylece bu iklimin dünyada hangi ülkelerde görülüp, görülmediğini ifade etmiş olurlar. Akdeniz İklimi'nin ortaya çıkardığı fiziki oluşum süreçlerini örneklerle analiz etmeleri istenir.

Bölgeler, dünya hakkındaki detaylı bilgileri çerçevelemek ve coğrafi sorular sormak için, değerli bir organize etme tekniği olarak hizmet ederler. Bunlar, coğrafi genelleme örnekleri olduğu için, öğrenciler, bir bölge (örneğin, Akdeniz İklim Bölgesi) hakkında bilgi sahibi olarak, dünyadaki diğer bölgelerin karakterlerini öğrenebilirler. Örneğin, Güney Kaliforniya'daki Akdeniz iklimi ve bitki örtüsünü ortaya çıkaran fiziki oluşum sürecini bilme, Akdeniz iklimi ve bitki örtüsünün görüldüğü Avustralya, Avrupa, Güney Amerika ve Afrika'daki bölgeler hakkında bir analog çalışması olarak hizmet eder. Bölgeler, dünyanın farklı yerleri arasındaki benzerlikler ve farklılıkları müzakere etme imkânını verir (GFL, 1994).

Örnek Etkinlik 2: Öğrenciler, dilsiz bir Ortadoğu haritasında Ortadoğu ülkelerinin sınırlarını çizerler.

E. “ÇEVRE VE TOPLUM” ÖĞRENME ALANI

1-KAZANIM E.9.3. Örneklerden yararlanarak doğal ortamda insan etkisiyle meydana gelen değişimlerin sonuçlarını analiz eder.

Örnek Etkinlik Kazanımın yapılandırılmasında gözlem ve sorgulama becerilene yönelik etkinliklerde Türkiye'de insan etkisiyle meydana gelen değişimler Türkiye'deki sulak alanlar ve nesli tükenmekte olan kuşların dağılımında Türkiye'nin gölleri ve sulak alanlarının işaretlendiği haritada öğrencilerin bu göllerin isimleri yerleştirmeleri istenir (Özey, R., vd-2006).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Güncellenen coğrafya programında belirtilen amaçlara ve kazanımlara erişmede derste uygulanacak etkinlik örneklerinin büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Bu amaçla coğrafya öğretim programında belirlenen kazanımlara ulaşmada etkinlik örneklerine yönelik öneriler geliştirmek hatta bunları uygulayarak sonuçlarını görmek yararlı olacaktır.

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda kazanımlar; birçok zihinsel beceriyi vurgulamakta, öğrenme süreçlerinde ise aktif öğrenme yöntemlerinin ve öğretimsel işlerin kullanımını gerektirmektedir. Programda bu yöntemlerin kullanıldığı örnek etkinliklere yer verilmiştir. Öğretmenler programda önerilen etkinliklerin yanı sıra kazanımlarda öngörülen bilgi, beceri, değer ve tutumları kazandırmada farklı etkinlikler de planlayıp uygulayabilirler (MEB, 2005:19). Bu etkinlikler içerisinde dilsiz harita aktiviteleri önemli bir yer tutar.

Coğrafya, doğa ve insana ait unsurları anlayarak mekânı doğru ve etkin kullanan bireyler yetiştirmeyi hedefler (MEB, 2005). Dilsiz harita aktivitelerinin coğrafya derslerinde zaman nispetinde yoğun bir şekilde kullanımı bu hedefe ulaşmaya yardımcı olur. Coğrafya, dünya genelindeki insanlar, yerler ve çevrelerin birbirleriyle olan etkileşimini anlayan bireyler yetiştirmeyi hedefler. Bu hedef doğrultusunda öğretmenler dilsiz harita aktivitelerini düzenleyebilecek yeterliliğine sahip olmalıdır.

Coğrafya öğretim programı öncelikle öğrencilerin yaşadıkları çevreyi algılamalarını hedeflese de, öğrencilerin bir dünya algısı geliştirmelerini de önemsemektedir. Bu nedenle Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler Öğrenme Alanı oluşturulmuştur (MEB, 2005). Sözü edilen bu öğrenme alanında diğer öğrenme alanlarına nazaran dilsiz harita çalışmalarına daha fazla gereksinim duyulacaktır. Zira öğrencilerin küresel ortamı yani bölgeler ve ülkeleri mekânsal olarak algılayabilmelerinde dilsiz harita çalışmalarına yer verilmesi zaruridir.

Dilsiz harita aktivitelerinin öğrenme-öğretme sürecine katkılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Dilsiz harita aktiviteleri, zaman zaman öğrencilerin bilgi toplamalarına, bilgiyi organize etmelerine ve o bilgiyi mekânsal olarak sunmalarına katkıda bulunur.
- Dilsiz harita aktiviteleri, öğrencilerin mekânsal bakış açılarını ölçme ve değerlendirmeye yardımcı olur. Bu aktiviteler ile bireyler mekandaki unsurların dizilişini görebilir ve bu dizilişin içerdiği anlamı ifade edebilirler.
- Çağımızda öğrenciler, daha kalabalık bir dünya, küresel ekonominin daha rekabetçi ve birbirleri ile bağlantılı olduğu gerçeği ile karşı karşıyadırlar. Dünyamızdaki yaşam ortamını algılamak coğrafyada yüksek seviyede yeterlilik gerektirir. Dilsiz harita aktiviteleri söz konusu yaşam ortamını algılamayı kolaylaştırır.
- Dilsiz haritalar, mekansal olarak öğrencilerin insanlar, farklı yerler ve farklı yaşam ortamları hakkındaki bilgileri organize etmek için zihni haritaları kullanmalarına katkıda bulunur (GFL, 1994:34).

Aşağıda dilsiz harita aktivitelerinin planlanması ve uygulanmasına yönelik öneriler sunulmuştur:

✓ Coğrafya öğretmenleri dilsiz haritalara ilişkin aktiviteleri düzenlerken öğrencilerin bilgi, beceri, değer ve kavram boyutlarında hazır bulunuşluk düzeyini dikkate almalıdır. Öğretmenler ortaöğretim 9.sınıfta coğrafya dersinde dilsiz haritalara ilişkin aktiviteleri düzenlerken ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler ve fen bilgisi derslerinde öğrencilerin coğrafyaya ilişkin kazanımlarından ve ön bilgilerinden yararlanmalıdır.

✓ Dilsiz haritalara ilişkin aktivitelerin içeriği belirlenirken coğrafya öğretmeni kazanımları gerçekleştirme koşuluyla; çevre özelliklerini, öğrenci grubunun ilgilerini, ihtiyaçlarını, beklentilerini, hazır-bulunuşluk düzeylerini ve dolayısıyla da ön bilgilerini dikkate alarak hareket etmelidir. Dilsiz haritalara ilişkin etkinlikler tasarlanırken, coğrafya dersinin 13 genel amacı, kazanımlar, farklı öğrenme stilleri ve zekâ türlerine sahip öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır (MEB, 2005:6,8).

9.SINIFTA DİLSİZ HARİTALARIN KULLANIMINA YÖNELİK AKTİVİTE ÖNERİLERİ

✓ Öğretmen yeri geldiğinde dilsiz haritaları öğrencileri ile birlikte geliştirilebilir, bu sayede yaparak öğrenen öğrencilerde kalıcı öğrenme sağlanmış olur.

✓ Dilsiz harita aktiviteleri planlanırken öğrencilerin çevresinde her zaman çalıştıkları ya da ilgilendikleri konu ile ilgili olmaya özen gösterilmelidir. Bu haritalarda gerçek dünyaya ilişkin hususlar göz ardı edilmemelidir (Anderson, 1986).

✓ Dilsiz haritalara ilişkin aktiviteler ilk önce öğretmen tarafından yapılmalı, ardından sınıfta uygulanmalıdır. Böylece ortaya çıkabilecek sorunları önceden giderme imkanı doğmuş olur.

✓ Dilsiz haritalara yönelik aktiviteler planlanırken ya da düzenlenirken olay ve olguların yaşanılan alan, bölge, ülke ve dünya ölçeğinde algılanmasına yönelik ve küresel etkileşimi yansıtabilen bir içeriğe sahip olmasına özen gösterilmelidir (MEB, 2005:17).

✓ Dilsiz haritalara yönelik olarak planlanacak olan aktiviteler düzenlenirken, yaşam boyu kullanılacak şekilde planlanmalıdır, amaçlarını yaşam kalitesinde katkıda bulunmak olmalıdır.

✓ Dilsiz harita aktivitelerinde öğrencilerin verileri tanımlayabilmek için (örneğin, dünyanın değişik milletleri için, sosyal ve ekonomik göstergeler hakkındaki verileri toplayıp, basit istatistiksel analizler uygulayabilmeli ve milletleri ortalamaların altında ve üstünde şeklinde gruplayabilmelidir) nicel ölçümler (ortalama değer, orta değer ve mod gibi) yapabilme becerileri geliştirilmelidir (GFL, 1994).

✓ Dilsiz harita çalışmalarında öğrencilerin özel sebepler için değişik harita sembollerini kullanabilme (örneğin, nicel verileri kullanabilmek için, farklı büyüklükteki nokta sembollerini kullanabilmeli) becerileri geliştirilmelidir (GFL, 1994).

✓ Dilsiz harita çalışmalarında öğrencilerin, nokta, çizgi, alan ölçüm seviyelerine uygun olarak noktalama, koroplet ve eş eğri haritaları hazırlayabilme becerileri geliştirilmelidir (GFL, 1994).

✓ Dilsiz harita çalışmalarında öğrenciler, harita sembollerini geliştirebilmeli, yorumlayabilmeli, farklı referans sistemlerini kullanarak harita üzerine yerleri yerleştirebilmeli, harita üzerinde yönlerin ve

mesafelerin tespit edilmesi için ölçeği kullanabilmeli ve harita üzerindeki bilgi hakkında kritik olarak düşünebilme becerisine sahip olmalıdırlar.

✓ Öğretmen, öğrencilerini dilsiz haritalar içeren internet sitelerine yönlendirmelidir. Bazı dilsiz haritaları oluşturulurken öğrencilerin ilgili internet sitelerinden yararlanması hususunda onlara rehberlik etmelidir. Çeşitli animasyonlarla zenginleştirilmiş siteler aracılığıyla dilsiz harita aktivitelerini uygulamalarını istemelidir.

✓ Coğrafya öğretim programında kazanımlar çerçevesinde 9.sınıfa yönelik dilsiz harita aktivite önerileri içeren bu çalışmaya benzer çalışmaların diğer sınıflar içinde (10., 11. ve 12. sınıflar) hazırlanması tavsiye edilir.

KAYNAKÇA

- Anderson, J., 1986, Teaching Map Skills: An inductive approach. Published by the National Council For Geographic Education. Indiana, PA.
- Bent, B., 1999, Cartography: Thematic Map Design. Published by McGraw-Hill Companies Inc., New York.
- Coşkun, M., 2004, Coğrafya Öğretiminde Kubaşık (İşbirliğiyle) Öğrenme. Kastamonu Eğitim Dergisi, sayı 12, no 1, Kastamonu.
- Doğanay, H. 1993, Coğrafya’da Metodoloji: Genel Metodlar ve Özel Öğretim Metodları, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul.
- Doğanay, H., 1997, Coğrafya’ya Giriş 1: Genel Yöntemler, İlkeler ve Fiziki Coğrafya’ya Giriş, Öz Eğitim Yay. No:17, Konya.
- Duman, B., Girgin, M., “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Harita Okuryazarlığına İlişkin Görüşleri”. Doğu Coğrafya Dergisi, sayı 17, s. 185-203. Çizgi Kitabevi Konya.
- GFL (Geography For Life)., 1994, The National Geography Standarts 1994. Washington D.C.: Geography Education Standarts Project,
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı)., 2005, Coğrafya Dersi Öğretimi Programı (9., 10., 11. ve 12. sınıflar), Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

9.SINIFTA DİLSİZ HARİTALARIN KULLANIMINA YÖNELİK AKTİVİTE ÖNERİLERİ

- Lambert, D., Balderstone, D., 2000, Learning to Teach Geography in the Secondary School. Roulledge Falmer London. Great Britain.
- Özey, R. Demirci, A., Ünlü, M., Çomak, N., -2006, Ortaöğretim Coğrafya-9 Yardımcı Kitabı, Okyanus Yayıncılık, İstanbul.
- Özgüç, N., 1984, Beşeri Coğrafya'da Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No:2511, 2.Baskı, İstanbul.
- Taş, H.İ., 2003, “Zihinsel Haritalama ve Öğrencilerin Zihni Haritalarını Geliştirme Yolları”, Marmara Coğrafya Dergisi, sayı 8, Temmuz-2003, İstanbul.
- Ünlü, M., Üçışık, S., Özey, R., 2002, “Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Haritaların Önemi”, Marmara Coğrafya Dergisi, sayı 5, İstanbul.